

У НОВОМ САДУ У СРЕДУ 30. СЕПТЕМВРА 1887.

ГОДИНА XII.

ПОЗОРИШТЕ

БРОЈ 18.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Излази за време бављења позоришне дружине у Н. Саду свака представа, иначе сваког месеца по један пут на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. —

ПОГЛЕД НА РЕПЕРТОАР КР. НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА У БЕОГРАДУ.

Репертоар народног позоришта у Београду има 47 комада свега. Оригинала 91 и превода 382. Од оригинала има 35 драма, 20 трагедија, а 36 комедија.

У преведеним комадима има 86 драма, 28 трагедија, 258 комедија, 6 чаробних игара и 4 оперете. Преведено је с немачког 131 комад, с француског 190, с мађарског 13, с талијанског 10, с руског 9, с чешког 8, с пољског 3, с енглеског 13, с италијанског 4, с грчког 1 и с румунског 1.

По садржини су комади врло различити. Ту је поред Шекспира, Расина, Молијера, Шилера — и Коцебу и Нестрој и Рајмуд и Тереза Мегерле.

Наша критика често хоће да замери овој разноврсности позоришнога репертоара, испуњући некад српске народне комаде, некад класичаре, некад озбиљне комедије и драме, пуне једре поуке и корисне тенденције. То искаче било би уместно да није неумесно.

Ми у Београду имамо само ово једно народно позориште; оно је једно у целој Србији, не рачунајући два три дилетантска друштва, што овда онда иду од вароши до вароши, те дају представе како могу и како умеју. И као једно једино у српској престоници, где хвала Богу има доста својих похађача, међу којима има много више „љубитеља“ ефекта, сценерије и сензационих ситуација, него озбиљне и једре драме и комедије, — наше то позориште већ силом те једне околности принуђено, да је се стапа задовољити већину својих похађача.

А кад се још помисли и на другу околност, да је ово позориште остављено да већу половину својих трошкова подмирује својом привредом, ако хоће да се одржи и да га буде у српској престоници, — онда се још јасније види како је неуместан онај захтев, који се често чује у јавности.

Позориште ово постоји већ осамнаест година. За то време стекло је оно свога искуства, по коме се мора управљати, кад одређује свој репертоар и прима нове комаде. Искуство га је научило да зна сигурно: да ће глумци, ако се даде иоле озбиљније парче, па било то модерна

конверзија или класична драма, приказивати своје улоге пред празном кућом, која би била још празнија, кад се не би појавили на својим „бесплатним“ местима позоришни „рецензенти“, и да ће рачун примања на каси показати сутрадан невероватно малену цифру дохотка која често не подмири ни обичан трошак око осветљења. Па онда зна се из искуства, да баш на таким представама, кад се приказују озбиљни и класични комади, буду махом ложе и остало у првим редовима места празна. Дакле, не дођу баш они, који хоће да замерају. А међу тим кад се представља какав комад чији писац није марио много за садржину, него је главну пажњу поклонио сценерији, сензационим моментима и ефектним сценама, онда је кућа пуна, па често и препуна. На пример, представљајте вечерас Грилпарцерову „Сафо“, или Расинову „Федру“, или Шекспировог „Млетачког трговца“, „Ромеа и Јулију“, или Шилерову „Сплетку и љубав“, или Молијеровог „Тврдицу“ — па погледајте између чинова по ложама и седиштима: редови гледалаца врло проређени, често да их пребројите једним погледом. А представљајте сутрадан какву Жил-Вернијаду или Рајмундијаду, позориште ће, изузевши вишу публику, бити дупке пуне, и ако тад пише на позоришној листи: „Бесплатне улазнице не важе вечерас никоме“. Тако то иде са старим комадима, који су се затекли већ у репертоару.

С новима пак бива то исто, али мало друкчије. Прими се у репертоар, рецимо, каква модерна добра комедија и представља се први пут. Кућа буде пуна. Управа, окуражена тим успехом, даде исти комад и сутрадан, па кад погледате: ложе празне, на балконима никде никога, у партеру тек по неко, јер на позоришној листи није било оно: „бесплатне улазнице итд.“ Шта остаје управи после те пробе? Ништа друго, него тај комад, и ако је по садржини добар и поучан, и ако има лепу тенденцију, и ако се игра по првим позорницама светским, — бацити у запећак. Труд око учења, трошак око представе пропадне. Управа већ којекако пре гори трошак, али онај узалудан труд око уче-

ња убија вољу самим глумцима, да уче добро нове комаде, бојећи се, да им онет не буде мука у залуд и да публика и тај комад не отури у занећак. Често се после представе каког новог комада чује глас из публике: „Тај и тај није знао добро улогу“; или: „Баш се видело како тај и тај чека шантача!“ А међу тим нико не ће да води рачуна: да ли је тај, што „није добро знао улогу“, као и онај, што „чека шантача“, имао воље да добро испече своју улогу, кад није сигуран да му труд не ће бити узлудан. Покушајте да приповедите или прочитате што год, па макар то и најлепше било, пред друштвом, које вас не слуша, па ће те видети како је то пријатно и онда замерајте глумцима.

Него да се вратимо опет новим комадима. Рекосмо већ како пролазе модерне добре комедије. „Први пут“ кућа пунा, сутрадан празна и комедија у кош. Тако буде и с озбиљном драмом или трагедијом. А подајте какву нову драму, пуну спечичности, страшних заштета, где има и ножа и отрова и целата и пожара и свега, што потреса живце, — она ће пунити свакад кућу.

А од комедија подајте лакрију, где има драстичних ситуација и где је у главноме све удешавано да се публика насмеје, и то ће се одржати у репертоару.

Ми овим не ћемо да кажемо, да је у нашег света баш тако покварен укус, да не ће ништа, што је добро и поучно него тражи само шаренила и лакрије. Има у нас неки део публике који воли видети оно, што је лепо, здраво и корисно. Број те публике расте, али није још толики да даде позоришту могућности да избаци из свога репертоара оно, што велика већина радије гледа. Дакле, овако мора остати још за неко време; управа мора водити рачуна о разноврсности укуса своје публике, докле се год узмора старати да привредом подмирује већи део својих трошкова.

Нека ово имају на уму сви, који хоће да замерају избору комада и позоришном репертоару у опште.

А сад да рекнемо коју и о нашим оригиналима. Признати морамо, да смо за сад у томе

врло сиромашни. Оригинални комади обично су из наше прошлости. Многи су писани у околностима, које су престале бити сувремене; неки су онет слабо израђени према захтевима данашње драме; неки су се преживели и немају своје вредности за садашњи свет. Тако од свих наших оригинала једва има неколико, што се више за невољу него по ваљаној садржини овда онда приказују. Има, истина, покушаја од млађих наших писаца, који обећавају, да ће обогатити наши репертоар ленишим радовима, али то су још покушаји. Да би се наша оригинална драма по макла живље, управа је и ове године расписала стечај за једну драму и једну комедију из нашег живота. Ми се надамо, да ће се овим начином покренути драмска књижевност толико, да ће позориште сваке године, поред награђених радова, моћи уврстити у свој репертоар барем још два три оригинала, који ће бити добри за позорницу, и ако не однесу одређену награду. Нема сумње да ће се оваким расписивањем награда постићи за три четири године та могућност: да се месечни репертоар чешће прошара комадима из нашег живота, било садашњег било прошлог.

Завршујући овај летимичан поглед на позоришни репертоар, мислимо, да нам не ће нико замерити, ако кажемо једну врло често употребљавану изреку: да се ништа не постиже силом и на пречац. И прва позоришта у данашњем образованом свету морала су се развијати и ићи оваким истим путем као и ово наше позориште. Прошло је много и много десетина година док су та позоришта постала овака и оно, што су. И она су, нема сумње, морала имати свачега у репертоару, док се поред њих нису отворила друга варошка, општинска или приватна позоришта, те прихватила да приказују засебите врсте драме и комедије, а оним првим оставила, да негују бољу сувремену и класичну драму. Тако ће бити јамачно и у нас после. А за сад, док је ово наше позориште тако рећи тек јучерашње, док је остављено да води рачуна о најразличнијем укусу своје публике, немојмо бити и сувише строги према њему.

Песништво и данашње доба.

Лепи, пролетни дани изазивају нас у природу, а подмлађена природа буди у нама нова осећања, топлија и разговетнија, а кроз ту јасност поврви тежња у више и лепше области живота. Узносећи се душом изнад свију ситнијих и крунијијих питања свакидашњости, чини нам се, с те висине да видимо наша дневна друштвена кретања мало више уједиње-

на, сливена једна у друге: нискости и грубоће потонуле у доњим маглама, а врхови врлина и лепота сјају на површини, озарене и огрејане.

Како је леп живот, гледан поиздаље, уоквiren природом и тишином! Ма да смо, пошавши из његове вреве, понели и многу његову жаоку, ма да је на овим леним висовима тако свечан мир, онет гледајући у перспективи људски живот,

који се тамо доле креће, журно, жестоко и страшно, и ма да знамо, да ће нас при првом кораку жацнути пакост и неправда: ми опет осетимо да волимо свет с његовим жуборима и борбама, праштамо се с природом, захвални, што нас је задахнула миром, и, готово ускреним кораком, враћамо се у јато својих пријатеља и непријатеља.

Ево смо се повратили са шетње у своју друштвену средину. Таласи живота запљускују нас, разне његове укрштене струје привлаче нас и одбијају. Расправице дневних питања врве око нас; листови и листићи шуните по столовима, разног облика кореспонденције лете да обавесте или помуте, да изобличе или забащуре, да похвале или покуде, да одушеве или поразе, да оживе или — убију. Све то видимо и сносимо, па опет захвални смо Богу, што смо с ове стране Маркова гробља, што смо у — животу.

Лепа је природа, још лепше чисто небо са његовим сунцем, али је опет у целој тој васиони најлепши човек и његово друштво! Да нешто небо окрене други крај, па да нам толико изобиљно милоство буде: да сваком од нас сазида најлепши двор, око двора красне вртове, и у двору сваке ћаконије, сладости и радости, па још око тих наших замака да подигне тврде високе зидове, да се кроз њих не да ни тамо ни амо: шта мислите, шта би било од нас, таким земаљским изобиљем обасутих? Три бисмо дана славили и ужivali, а већ четврти бушили и рили зидове, да се што пре с другима видимо и продиспутамо, па кад не би ишло иначе, дали бисмо небу и сву ту његову благодет, само да нас опрости самоће и несносних зидова. Ко није познао човека, или није здрав, само тај може не желити људе, бити и остати човекомрзац. И сјамим аскетима брзо обљутави пустиничко иноштво, те се прикупиште у братства, да се заједно моле и глаже, па ма било и у име Исусово.

И кад год са оваке повине, па с тога правилне, тачке погледамо на људски живот и његов рад, свагда смо праведнији и у оцени онога, што тај живот ствара, ствара и *сјајно и мрачно*; сенкама и светлостима тачније схватамо ивице и потезе, па нити се једним претерано заносимо, ни другима претерано растижејмо. Готови да поштујемо и волимо, превиђамо многе увреде, не примамо ситно у круни, дневно за трајашно, ни иловачу за злато, ни оно, што је

просто, земаљско, обоготовавамо: дајемо Богу божије; краљу краљево; небу небесно, земљи земљино. У свима нашим кретањима бива полазна тачка — истина, у свима радовима намера искрена, крајна мета истинити напредак — савршенство.

Овај ред мисли овлада, кад се, после вечерње шетње, вратите с даљих висова врачарских. А са ових мисли пређете у друге обичније, које су, песничким природама свакидашње занимање: почнете размишљати о *појезији и њезином значају у данашњем времену*. Кад кажемо данашње време, разумемо осму и ову девету десетину данашњега века.

Колико је много школа за науке и вештине, разноликих завода за исто тако разнолике потребе живота, а како је мало, готово ни мало осигураних завода за лене уметности, за поезију. Не смејем кушати осетљивост својих читалаца, па да им и на овом месту понављам толике говоре о важности слободних вештина, лених уметности. Ни једна модерна држава не заборавља, колико важности и сјаја дају земљи и престолу уметници, а међу овима по превасходству песници. Цар Франц није ни издалека био налик Фридриху великому и Катарини II; некако је зазирао од појета и философа, па опет, кад је на дворском позоришту приказана прва драма Грилпарцерова: „Баба“, (Ahnfrau) ускликнује од задовољства, што је песник Бечлија и позвао га к себи на виђење. У нас појезија, а нарочито песници и њихов рад, не налазе готово никакве потпоре: искључени из Ученог Друштва, из Чупића Задужбине, они се свијају око Позоришта и књижевних листова, где им се пружају тако скромне материјалне награде, да, с погледом на доба увећаних потреба, ни један не може истрајати у служби тој узвишеног богоњиња. Песништво ваља узети у заштиту и дати му средстава за развијање, за полет. Народно Позориште, и кад би ушло у положај да распуштаје за драме, као што је то учинило и ове године, тек би тиме прихватило само један једини род песништва: лирика, еп, приповетка, роман, па и фељтони, све то остаје на улици, непроцењено, неуважено, неодликовано, неагарђено. Не би се овим тражило оно негдашње доба појезије и њезинога значаја у друштву, у држави, али је велика погрешка пустити је, да се понизи, закржљави, и осурови. (Свршиће се.)

ЛИСТИЋИ.

ПОЗОРИШТЕ.

(*Наполеон и Талма*.) Познато је, да је Талма уживао велико поверење у Наполеона I., који га

је позиравао још из младости своје. Талма је имао приступа к Наполеону у свако доба, а обично му је долазио из јутра, кад је Наполеон до-

ручковао, те је имао каде, да с њиме ћерета. Наполеон је утрошио много новца, да у позоришту у тиљеријама буду разне опреме и машинерије, да би се могле што лепше приказивати велике опере и балети. Једног јутра рећи ће Наполеон Талми: „Морам вам показати најновије машинерије, које сам набавио за позориште“ — и пође са Талмом без пратње преко коридора, па на позорницу, а оданде у подрумске просторије, где су те справе биле смештене. У тим великим мрачним просторијама горела је цигла једна лампа, и та је тек само шкиљила, — а њих двојица ту сами. Баш су стали испод спуштине (Versenkung) кад ће Наполеон потапшати Талму, по рамену и рећи му: „Шта велите, Талма, шта би дао који непријатељ мој, да се од куд може створити сада на вашем месту! Да згодне прилике за импровизовање какве крваве трагедије.“ — „За име бога, сир, шта то рекосте!“ — прихвата Талма, ужаснут и узврен. — „Пођимо брже одавде! Могао би какав несртник, какав издајник, где год скривен — —“ „Умирите се, пријатељу“ — прекиде му реч Наполеон — „повесница много већма попитује сама себе, а да би допустила, да погинем овде под спуштином, као какав позоришни јунак.“

УМЕТНОСТ.

(*Како је прошао Вилхелми у Америци.*) Чувени уметник на виолини, А. Вилхелми, тај „цар над свима гудачима“, који је пролетос и овде у Н. Саду давао концерат, приповедао нам је о своме путовању по Америци ово: „Дођем једном у некакву, како вели, „попа дивљу“ варош у западној Америци, где ћу давати концерат. У програму је међу осталим стајао забележен и један комад од Баха, али ја тај комад нисам одсвирао. Кад се свршио концерат, тресла се кућа од тапашања, и ја већ да поћем кући, кад ал' на прагу стаде један човек пред мене. Беше шест стопа висок, а саразмерно и широк, имао је руке, да би њима могао удавити бика. Уз њега је стајала још и његова жена, која по телесној величини својој није много утекла од свога мужа, а иза њих обое стајала су још нека три незграпна момка, да их је било страх погледати. Кад сам се видео пред толиком велесилом, најпре сам се забринуо, али се после још већма уплашио, кад тај незграпан див од човека поче супровим гласом овако:

— Ја се зовем Смит, сир; ја сам закупник из тог и тог места и путовао сам тридесет миља са женом и децом, само да и ја једанпут чујем тај комад од Баха, сир. Ја сам платио за тај комад, сир, а ви га нисте одсвирали. А знаете ли шта то значи, сир? То значи, да ми

одавде ни корака не ћемо иći, док нам тај комад не одсвирате, сир! — Том приликом удари о земљу својом тешком чврновитом буџом, а и остала чета за њим стаде гунђати и претити.

Ситуација беше врло незгодна за мене, и ма да сам човек одважан, ипак сам увидео, да не би било пробитачно, кад би се са овим „уједињеним државама“ заратио, већ почнем, као и сваки дипломата у таким приликама, овако извијати:

— Ја потпуно увиђам, драги господине Смите, да ви имате право; тридесет миља нису мачији скок, али ћете и ви увидети, да сам и ја јако уморан после два сата концертовања. Ех, кад бих ја имао ту снагу као ви! Или бар као ваша жена! Ал' ја вас уверавам, да сам и одвећ уморан и гладан, а да бих сад још један такав комад могао одсвирати.

Али закупник из америчких шума не попушта већ ће рећи:

— Па добро; а ви најпре вечерајте, па онда одужите ваш дуг. Ми ћемо вас пратити у вашу гостионицу и чекаћемо, док се наједете и одморите.

Тако је и било. Праћен својом незваном „телесном стражом“ дођем у своју гостиону и седијем за сто, а цела породица голијатова, петоро на броју, стаде на праг од дворане, где се вечера. После вечере пођем ја у своју собу, али њих петоро узастоице за мном. Да би их се већ једном опростио, узмем виолину. Ал' сад се громко продере голијат: Станите!

— Шта желите? Ево, ја већ свирам!

— Дајте ми најпре ноте: хоћу да и ја пазим у њих, — одговори амерички шумадинац.

Ја му дадем ноте, у које се закупник задуби, и одсвираје цео комад до краја најтачније.

Кад сам свршио, оставим виолину, а арендантор се диже лагано и рече:

— Но, то је добро; баш вам хвала, сир. Сад сам дакле чуо и тај комад. Није ми се, до душе, допао, јер је доста ружно написано, али сад бар знам, да није било вредно, што сам чак овамо долазио. Други пут за цело не ћу то чинити, сир!

— Ја сам се, — вели Вилхелми, — и зачудио и једио. То дакле не беше бањов ентузијаста у медвеђој кожи, већ прост и неотесан америчанац, који не да своје паре забадава. Међу тим ипак сам се нечemu дивио: та мој закупник пазио је у ноте! С тога га запитам:

— Ал' како је то, да вам се тај комад не допада, а овамо се тако разумевате у нотама?

— Ја да се разумем у ноте?! Ни да би разговара! одговори голијат. — Узедох ноте само за то, да бисте мислили, да их разумем, те да не бисте половину изоставили, — рече, и оде „во своја си!“

Издaje управа српског народног позоришта.